

1.
Sørmarka-kveld
23. februar 1988

Statsminister
Gro Harlem Brundtland.

DEN POLITISKE SITUASJONEN

Jeg vil starte med et dikt - av den danske dikteren Piet Hein:

"Pessimistene er de reneste tåper,
de tror på det motsatte av hva de håper.
Nei, de optimister som verden beror på,
er de som tør håpe på noe de tror på."

I Arbeiderpartiet har vi noe vi tror på. Og det skal vi ikke bare våge å håpe på - vi skal gjøre hva vi kan for å oppnå det.

Det er 660 dager siden regjeringsskiftet. I denne tiden har vi hatt en dobbelt oppgave: Å bringe landet ut av en økonomisk krise - samtidig som vi skulle snu en utvikling som gikk i gal retning - etter 5 år med borgerlig politikk.

Parallelt med dette har vi i partiet også rettet blikket framover. Gjennom Frihetsdebatten og Apent Parti har vi reist en bred debatt om hvordan vi skal løse de nye hverdagsoppgavene og sikre de viktigste verdiene inn i 90-årsa Norge.

Disse oppgavene er i seg selv krevende, og det gjør ikke jobbene lettere at vi har en vanskelig og uvant parlamentarisk situasjon.

Vi må søke forståelse og oppslutning om tiltak som er mer nødvendige enn populære. Vi må si nei til mye, fordi det

viktigste oppgaven er å skape et økonomisk fundament vi kan bygge fremtiden på.

Men det er også en inspirerende oppgave fordi det stiller så store krav til nytenkning og evne til reformer, både lokalt og sentralt.

Det er en viktig oppgave, fordi vi har så viktige verdier å kjempe for. Vi har sett hvor fort de kan undergraves. Vår oppgave er å mobilisere til innsats og samarbeid for at vi i Norge skal skape mer, bruke mindre og fordele bedre!

Vi har sterke krefter mot oss. Det er lett å spille på særinteresser og enkeltsaker, og stimulere til en almen ansvarsfraskrivelse. Nå som før er det Arbeiderpartiets oppgave å være motkraft - ja, vi er den eneste organiserte motkraft - mot et samfunn der engeninteresser og særinteresser får dominere.

Det betyr bare at vår felles oppgave er desto viktigere. At vi må greie jobben å være enda bedre veivisere. Og den jobben kan vi bare greie sammen.

Det var perioden da det - til tross for rekordstore oljeinntekter og overskudd i utenriksøkonomien - ikke ble funnet plass til en eneste sosial reform.

- Pensjonsreformen som lå klar fra vår regjering, ble trukket tilbake.

- De fant ikke plass til å øke svangerskapspermisjonene med en eneste dag.

- Barnehageutbyggingen ble halvert.

- I eldreomsorgen var utbyggingen av viktige tilbud svakere i 1985 enn i 1981, sett i forhold til antall eldre.

- Boligbyggingen sank dramatisk - og boligprisene skjøt i været. Drivkreftene var regjeringens politikk. Husbankens rolle ble redusert - mens de private bankene fikk slippe utlånene løs. Prisreguleringer og takstordninger ble fjernet uten at noe annet ble satt i stedet.

Markedskreftene ble sluppet helt fritt i alle deler av boligmarkedet. Arbeiderpartiet var sterkt imot den linjen som ble ført. Men hva sa folk flest? Vi må innrømme at

protestene ikke var så store. De som bodde syntes nok det var fint å tjene 100 000 eller mer over natta. Men nå - når man oppdager at det er ens egne barn som skal betale regningen - kommer naturlig nok kravet om politiske tiltak.

Det er blitt nødvendig å hjelpe de unge inn på det boligmarked som markedskraftene har stengt dem ute fra.

Boligpolitikken er kanskje det område hvor vi raskest og sterkest har merket følgende av høyre-politikken. Og vi ser så klart hva den fører til: De største gevinstene henter de som i utgangspunktet har det best.

Men - her som på andre områder - er situasjonen den at det som er gjort - ikke kan gjøres om. Det er en alvorlig ettertanke. Det koster å slippe høyrekreftene til. Det setter varig spor etter seg. De endrer hverdaens Norge.

Nå må vi over på en boligpolitikk som tar sikte på å hjelpe de som ikke har et sted å bo. Dette er en stor utfordring til oss alle, lokalt og sentralt. Det krever nye

tiltak og en ny boligpolitikk. Partiets boligutvalg har levert et nyttig bidrag til den boligpolitiske debatten - som vil bli et viktige tema fram mot 1989.

I næringspolitikken ble det satset for lite på fornyelse og omstilling. Pengeflytting og spekulasjon ble oppmuntret og førte til en utvikling som man etterhvert følte uro over langt inne i finansmiljøene og høyrekreftenes egne rekker. Kredittpolitikken kom helt ut av styring.

Her ligger mye av årsakene til de problemer vi i dag sliter med. En økonomisk situasjon - som ikke skyltes forhold vi var uten herredømme over - men en følge av den politikk som var ført. Vi hadde hatt en helt uforsvarlig vekst i det private forbruket - 17% økning på to år - og mye var lånefinansiert.

Høyre - som alltid har hevdet at vi må tjene pengene før vi bruker dem, slapp løs et forbruk av penger som savner

sidestykke - og som vi ikke hadde dekning for i landets produksjon.

Før 1985 hadde norske familier brukt 5-6% mindre enn det de tjente. Resten ble spart. I 1985 og 1986 ble dette forandret. Da brukte man 5% mer enn det man tjente.

Vi begynte å leve på forskudd. Vi handlet på bok - og må betale senere.

Hva betyr denne sterke forbruksveksten i kroner og ører ? Jo, at det private forbruket økte med mellom 20 og 30 milliarder kroner i året. Og det er faktisk mer enn det koster å drive hele vår grunnskole og den videregående skole.

Det er dette vi nå må rydde opp i !

*

Vi har to hovedproblemer i norsk økonomi: Vi bruker mer enn vi har dekning for - og kostnadene ved å produsere varer og tjenester i Norge stiger mye fortere enn i andre land.

Det er dette vi må endre på. Hvis ikke vil både sysselsetting og velferd komme i alvorlig fare.

Vi har ingen muligheter til å nå fram, verken i praktisk politisk virksomhet, eller i forhold til folks forventninger og holdninger, hvis ikke denne virkeligheten blir en del av folks erkjennelse og hverdag.

Opplever så folk den krise vi snakker om ? Ja, det er et berettiget spørsmål. For krisen består jo ikke i at vi har for lite å bruke. Tvert imot - vi bruker for mye - det er jo det som er selve krisen.

Grunnleggende sett føler vi oss trygge i dette landet, og vi har vanskelig for å tro at vi også kan trues av arbeidsledighet og at velferden skal rakne.

Men sannheten er at vi gjennomsnittelig bruker en månedslønn for mye. Når så noen kanskje føler, og med rette, det motsatte - at de kunne trenge en månedslønn til - så betyr bare det at noen bruker enda mer.

Problemet er imidlertid ikke bare at vi har lånt oss til et forbruk vi ikke har inntekter til å bære. Det er også at vi her i landet har bevilget oss et høyere lønnsnivå enn det er grunnlag for. Vi har oppført oss som om vi er enda rikere enn vi er. Det har svekket vår konkurransevne. Norske varer er blitt for dyre og næringslivet mister markedsandeler, både på borte- og hjemmebane. Det har skapt inflasjon og høy rente.

Det er denne onde sirkel vi nå i fellesskap må jobbe oss ut av. Hvis ikke vil både sysselsetting og velferd bli truet.

Svak vekst internasjonalt og sterk kostnadsvekst i Norge betyr en enda vanskeligere situasjon for norsk næringsliv. Konkurransen for norske bedrifter er blitt enda hardere, både på borte- og hjemmebane.

Men det betyr bare at det er blitt enda viktigere med fornyelse, produktivitetsvekst, sterkere innsats og nytenkning på alle plan. Det er blitt enda mer nødvendig å styre en større del av våre ressurser inn mot de konkurranseutsatte næringene. Det er blitt enda mer nødvendig å bringe kostnadsveksten i Norge ned på samme nivå som i andre land.

Arbeidsledigheten i Vest-Europa er nå omlag 11 prosent og den vil bli høyere. Det er disse landene som også har lav pris- og kostnadsutvikling, som norsk industri må konkurrere med og hevde seg overfor om vi skal sikre sysselsettingen.

Og vi skal greie den oppgaven uten omfattende arbeidsledighet. Men vi greier det ikke uten at vi får vekst i de eksportrettede virksomheter. Vi må flytte arbeidskraft over fra bedrifter og næringer som ikke har framtidsutsikter - til bedrifter og næringer vi kan satse på og leve av i framtida.

Situasjonen er den at vi lever av råvarer og produkter som krever mye arbeidskraft. 40% av industriarbeiderne er sysselsatt i bransjer hvor det produseres for mye - og mindre enn 30% er sysselsatt i bransjer hvor markedene vokser. Vi er med andre ord store på områder hvor markedet blir mindre - og små der markedet vokser.

Og som LO og Norges Industriforbund har pekt på i sin utredning om Norge mot år 2000: Det er nødvendig å øke verdi-

skapningen i norsk industri med 50% fram mot århundreskiftet, selv om oljeinntektene øker - hvis vi skal sikre sysselsettingen og velferden.

Det er for å bidra til dette vi har satset så sterkt på å øke innsatsen i forskning og utvikling, selv om det har vært nødvendig generelt å stramme inn i økonomien.

Hvis vi ser på vår industri - i forhold til andre land - ser vi hvor liten del av industrien som i dag bygger på produkter som baserer seg på en betydelig forskningsinnsats. Og det er en slik industri vi i fremtiden må leve av - fordi det bare er den type produkter som kan bære det velferdsnivå vi ønsker å ha.

*

Gjennom det vi nå har oppnådd, er norsk næringsliv muligheter til å konkurrere bedre. I løpet av 1988 vil vi

kommet langt nærmere pris- og kostnadsstigningen i de land vi konkurrerer med.

Det inntektspolitiske samarbeidet vil også styrke mulighetene for at rente-nivået synker. Renten var på vei ned i fjor høst, da tilbakeslaget i internasjonal økonomi skapte nye problemer.

Det høye rentenivået har vært ett av symptomene på at det var noe galt fatt i norsk økonomi. Det skyltes en utlånsvekst som sprengte alle grenser og som ga store underskudd i utenriksøkonomien og en svekket tillit til norsk økonomi. Dette gjorde det tvingende nødvendig å holde et høyt generelt rentenivå for å sikre at utlandet var villig til å låne oss det vi trengte for å dekke underskuddet i utenriksøkonomien.

Når det høye renten er et symptom på en skjev tilstand i vår økonomi, betyr det at vi ikke kan gå inn og gjøre noe med renten isolert sett. Det ville slå ut i skjevheter på et annet

område. For vi kan ikke sette ned renten og tro at alt annet vil bli som før, eller enda bedre.

Men vi har valgmuligheter. Vi kan f eks få lavere rente hvis vi skjærer ned 7-8 milliarder på statsbudsjettet, slik det er foreslått fra enkelte hold. Men hva ville det føre til? Jo, langt mer alvorlige konsekvenser for den enkelte. Det ville rammet sysselsetting og velferd.

Dessuten ville det være å prioritere et økt privat forbruk framfor fellesgodene - og det kan ikke være vår politikk i dagens situasjon.

Derfor sa også Arbeiderpartiets landsstyre i januar så klart fra at så lenge prisen for en lavere rente er en svekkelse av fellesgodene, så er den prisen for høy.

I stedet har vi sagt at vi må søke å skjerme de som trenger det aller mest, de unge i etableringsfasen. Og det er det vil nå skal gjøre, som ett av leddene i det inntektspolitiske samarbeidet.

Vi kan bare kan få til en varig og generell nedgang i renta ved å arbeide oss mot en balanse i norsk økonomi. Og den jobben kan vi bare klare gjennom et samarbeid - hvor alle må bidra.

Vi vet hva alternativet er. Det er den linje høyrekreftene valgte å satse på i andre europeiske land, da de var oppe i de samme økonomiske problemene vi nå har. De valgte en kurs som innebar sosiale nedskjæringer og stor arbeidsledighet. Det har gitt større ulikheter og veltet byrdene over på den svakeste delen av befolkningen.

Det var en slik kurs det var viktig for Arbeiderpartiet å forhindre våren 1986 - og som det fortsatt er viktig å forhindre.

Vi har valgt en annen vei: Å skjerme de sentrale velferdsoppgavene mot innstramminger og øke satsingen på de aller viktigste områdene. Vi valgte å stramme inn der hvor overforbruket hadde vært størst, i det private forbruket - og

vi har kombinert det med viktige reformer i skattesystemet som har sikret større rettferdighet.

Det har vært ført en klar fordelingspolitikk, i samsvar med vår ideologi og våre programmer. Når det har vært mulig, bekrefter det samtidig at stortingsflertallet slutter opp om andre verdier, etter at Høyre er ute av regjeringskontorene.

For å nevne ett eksempel: I skattepolitikken er det gjort mer på disse to årene - enn i de 17 foregående. Vi har nådd langt på et helt sentralt område, nemlig å få større rettferdighet når det gjelder rentefradragene. De som tjener mest har fått redusert verdien av sine fradrag fra 67 til 47% - mens de som tjener minst har fått noe større fordeler.

Det betyr at en med høy inntekt og 100 000 i rentefradrag i år vil betale 20 000 kroner mer av sine renter selv - enn han gjorde i 1986.

I tillegg har vi skjærpet aksjebeskatningen, redusert fradragene for privat pensjonsforsikring og endret distriktsskatteloven. Alt dette betyr at større byrder er lagt på dem med høye inntekter og med de største mulighetene til å utnytte smutthull og fradragmuligheter i skatteloven.

*

Vi må satse på fornyelse - ikke bare i det private næringsliv, men også i offentlig sektor. Det offentlige forvalter omlag halvparten av det vi skaper - og hver fjerde arbeidstaker arbeider i det offentlige. Da er det viktig hvordan offentlig sektor fungerer - ikke bare i forhold til sentrale velferdsoppgaver - men også i forhold til de muligheter næringslivet har.

Offentlig og privat sektor må spille sammen, hvis vi skal lykkes - både når det gjelder utviklingen av et framtidsrettet næringsliv - og løsningen av sentrale velferdsoppgaver.

Det er gjennom en ~~en~~ slik vilje til reformer og evne til nytenkning, vi kan greie den oppgaven vi har fått. Det er slik vi kan få landet ut av den økonomiske krisen og sikre de viktigste verdiene og tryggheten i vårt samfunn.

Jeg så at en tillitsmann i Oslo nylig sa fra at han ikke ville være med å vise den nødvendige moderasjon ved vårens inntektsoppgjør. Og begrunnelsen var denne: "Det er ikke vanlige arbeidsfolk som skal bære Norge ut av krisa".

Jeg må spørre, hvem er det da? Det store flertall i dette landet vil med rette oppfatte seg som vanlige arbeidsfolk. Hvor hadde vi da stått i dag - hvis det var dette som hadde vært arbeiderbevegelsens holdning i tidligere krisetider?

Selv om vi opplever vanskeligheter, må vi ikke tro at vi resten av denne perioden i steden kan velge oss en tilværelse i oppisjon, med små problemer og høye galluptall. Valget er ikke slik. Uten vilje til å styre og til å sette vårt preg på utviklingen, får vi et valg mellom to onder: Enten å støtte en

borgerlig mindretalls-regjering - eller å gi et styket Fremskrittsparti avgjørende innflytelse i norsk politikk.

Og det er ikke Arbeiderpartiets rolle og oppgave i det norske samfunn.

Hvis ikke vi tar ansvaret og gjør jobben, ja da slipper vi til andre krefter, som har andre mål og verdier. Og ingen må tro at det vil være en bedre løsning for "vanlige arbeidsfolk". Det har ikke vært tilfelle i andre europeiske land - og det vil det ikke være i Norge heller.

Når vi har noen politiske motbakker, er den viktigste årsak at ingen er glad for å måtte møte vanskeligheter. Særlig når det samtidig er krefter som hevder at vanskelighetene ikke er der, eller anviser enkle og lettvinte svar.

Legg merke til at det ofte er de samme som for det første krever lavere rente - for det andre motsetter seg ønsket om et moderat lønnsoppgjør - og for det tredje er sterkest i kravet om bedre og flere offentlige tjenester.

Da har vi ikke noe annet valg enn å si at dette går ikke. Summen går ikke opp. Det er ikke mulig å få både i pose og sekk. Det har aldri vært Arbeiderpartiets politikk. Vår styrke har tvert imot vært at vi har sett sammenhengen mellom produksjon og velferd. Vi har skapt verdiene før vi har fordelt dem og brukt dem.

Utviklingen i retning av mindre fellesansvar og økt vekt på gruppeinteresser, gjør riktignok oppgaven tyngre, men desto viktigere. Hvis ikke arbeiderbevegelsen i denne situasjonen makter å holde oppe samfunnsansvaret og ansvaret for helheten, hvem skal da kunne greie det ?

Avslutning.

Til slutt: Vi har alle en jobb å gjøre. Det er bare samhold som gir politikken styrke. For Arbeiderpartiet er det et dårlig alternativ å gi Høyre og Fremskrittspartiet større innflytelse i det norske samfunn.

Vi må aldri oppgi det kravet til vår politikk at den skal kunne gjennomføres. Det er ikke vår tradisjon å velge å prate oss vekk fra virkeligheten. Vår oppgave er å påvirke samfunnsutviklingen i tråd med våre verdier. Vi skal bringe landet ut av en økonomisk krise - samtidig som vi skal utforme en politikk for 90-åras Norge.

Den jobben er ikke noe ork, men en utfordring. En utfordring til oss alle, på vegne av vårt parti og de verdier og mål vi står for og kjemper for!